

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
ІНІ психології та соціальної роботи
Кафедра загальної, вікової та соціальної психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітнього ступеня «магістр»
на тему
МОТИВАЦІЯ ОТРИМАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
(на прикладі студентів НУЧК імені Т.Г. Шевченка)

Виконала:
студентка ІІ курсу, 61 групи
Горленко Кристина Ігорівна
Науковий керівник:
Дроздова Марина Анатоліївна,
канд. психол. наук, доцент
Захищено з оцінкою _____
Голова ЕК _____

Чернігів
2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	
ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ОТРИМАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ	
1.1. Аналіз феномена мотиваційної сфери особистості.....	5
1.2. Особливості мотивації навчання серед студентів.....	9
1.3. Мотивація отримання психологічної освіти.....	12
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ	
ОТРИМАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ СЕРЕД МОЛОДІ.	
2.1. Методика та процедура дослідження.....	18
2.2. Отримані результати та їхній аналіз.....	19
2.3. Практичне впровадження результатів.....	33
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах невизначеності та кризи вивчення мотивації отримання психологічної освіти набуває особливої актуальності, оскільки психологи грають важливу роль у підтримці ментального здоров'я населення. Мотивація є основним чинником, що визначає вибір цієї професії, оскільки вона відображає глибину інтересу та прагнення студентів до розвитку навичок, які допоможуть їм впливати на життя інших людей. Саме від мотивації вибору залежить не лише академічна успішність, а й подальша професійна діяльність, спрямована на роботу з різними категоріями клієнтів, зокрема в умовах соціальних криз або травмуючих подій. В умовах воєнного стану як ніколи актуальним є питання психологічної допомоги населенню, і як наслідок, гостро постало кадрове питання забезпечення фахівцями психологічних спеціальностей. Сучасні дані свідчать про збільшення популярності вступу на спеціальність «Психологія» в останні роки. Тема актуальна ще тому, що в умовах воєнного часу мотиви вступу української молоді до ЗВО не досліджувалися.

Об'єктом дослідження є мотивація навчальної діяльності.

Предмет дослідження – специфіка мотивів вступу на спеціальність "Психологія" і їхній зв'язок з індивідуально-психологічними особливостями.

Мета дослідження – виявити специфіку мотивації вступу на спеціальність «Психологія» серед студентів бакалаврату та магістратури.

Згідно з поставленою метою було висунуто основні завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз феномена мотиваційної сфери особистості, особливостей навчальних мотивів студентів, а також мотивації отримання психологічної освіти молоддю.
2. Підготувати та провести емпіричне дослідження мотивації отримання психологічної освіти серед молоді.
3. Зробити кількісний та якісний аналіз отриманих результатів.

4. Здійснити практичне впровадження результатів у вигляді лекційного заняття для студентів НУЧК ім. Т.Г.Шевченка спеціальності «Психологія».

Теоретико-методологічною основою дослідження стали теорія мотивації А.Маслоу, концептуальні положення дослідників щодо мотивації навчальної діяльності (С. Занюк, В. Тимошенко, О. Кочарян, Н. Анісімова, К. Мусаєв, О. Видра, Ж. Рудницька) і теорія Великої п'ятірки (П. Коста, Р. МакРей, Е. Голдберг).

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, узагальнення, класифікація); емпіричні (анкетування з елементами шкалювання, психодіагностичне тестування); математико-статистичні (методи первинного (середні статистичні значення) та вторинного (кореляційний аналіз за Спірменом, U-критерій Манна-Уїтні) статистичного аналізу).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел (32 найменування) та додатків. У першому розділі наведено результати теоретичного аналізу проблеми, проаналізовано сутність понять мотив та мотивація, відображено особливості навчальних мотивів студентів мотивації та дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців щодо мотивації отримання психологічної освіти студентами. У другому розділі описується емпіричне дослідження, отримані результати, їхній аналіз та практичне впровадження результатів у вигляді лекційного заняття. Загальний обсяг роботи становить 51 сторінку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ ОТРИМАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

1.1. Аналіз феномена мотиваційної сфери особистості

Дослідники мотиваційної сфери особистості мають різні погляди на визначення поняття «мотивація». Перший підхід розглядає мотивацію як вияв потреби. Г. Костюк підкреслював, що основою мотивації особистості є потреби, вони спочатку усвідомлюються, потім переживаються людиною в наслідок чого виникає бажання діяти, аби задовільнити дану потребу [11]. Зокрема, на важливість потреб в обумовленні мотивації акцентував увагу А. Маслоу. Він так визначав мотивацією: «Будь-яку мотивовану поведінку, підготовчу чи кінцеву, слід розуміти як канал, через який багато базових потреб можуть бути одночасно виражені або задоволені» [26. С.].

Другий підхід розглядає мотивацію як визначальну складову поведінки. Такої думки дотримувався С. Рубінштейн, який вважав, що мотивація – процес відображення суб'єктивної оцінки дій людини іншими людьми [20]. С. Занюк мотивація – це різноманітні чинники, які визначають поведінку людини [8].

Третій підхід до визначення мотивації розглядає когнітивні складові. А. Бандура підкреслював витоки мотивації особистості через когнітивний розвиток. Х. Хекхаузен стверджував, що мотивація є сходиною в когнітивних процесах протягом всього онтогенезу [6].

У психологічній літературі визначення мотивації використовується у значеннях:

- 1) сума ознак, які є причиною поведінки людини (мотиви та потреби);
- 2) як процес, який підтримує поведінкову активність [8].

Мотивація має три аспекти:

- каталізатор ресурсів: мотивує робити ті чи інші вчинки;
- шлях до мети: поведінка особи орієнтована на виконання завдання

досягнення мети [30].

Дослідники мотиваційної сфери особистості виокремлюють два основних види мотивації: зовнішню та внутрішню. Зовнішня мотивація підкріплюється різноманітними зовнішніми факторами (часто ситуативними), а внутрішня, в першу чергу, потребами та інтересами самої особистості.

Функціями особистісної мотивації є:

- спонукальна – актуалізує наміри особистості і певну поведінку щодо виконання діяльності;
- організаційна – відповідає за способи досягнення мотивів, які зараз є актуальними;
- регулятивна – відповідає за спрямування поведінки, її активацію з метою реалізувати мотиви та потреби;
- корекційна – надає можливість в зміні дій в залежності від обставин [9].

У контексті нашого дослідження важливим є відокремлення поняття «мотив» від «мотивації». Мотивація за С. Гончаренко, більш широке поняття, ніж мотив. Він розглядає мотив як систему спонукань, що впливають на конкретну діяльність, поведінку індивіда або проблемний фактор поведінки. Мотив, відрізняється від мотивації тим, що він є властивістю, що належить суб'єкту і є невід'ємною частиною його особистісних властивостей [3].

Мотив (походить від лат. *movere*) що означає «приводити в рух», «штовхати». О. Леонтьєв зазначає мотив – це упредметнена потреба [24]. На думку В. Вунда мотив – це консолідація почуттів та уявлень. Уявлення виступають основною детермінантою, а почуття являються спонукальною основою поведінки [3]. Мак-Клелланд давав таке визначення мотиву як зв'язок деяких проявів з болем та задоволенням [29].

В. Вілюнас підкреслював, що таке явище як мотивація складається з так званих «мотиваційних ставлень». Це суб'єктивні ставлення до всіх подій в житті людини. Дослідник виділяв групи мотиваційних ставлень:

1. Актуальні мотиви – спонукають до дій. Широкі та більш конкретні цілі, заради яких людина прагне бути освіченою, працевлаштуватися та особистісно зростати.

2. Потенційні мотиви – безпосередньо не впливають на активну діяльність, але можуть її спонукати. Сюди можна віднести:

3. Події, що не стосуються людини [14].

С. Занюк дослідив мотиви, які знаходяться у практичній площині виміру. Це мотиви: самоствердження; уподібнення іншій людині; влади; процесуально-змістовні; саморозвитку; досягнення; суспільно значущі; афіліації (приєднання) [8].

Тепер детальніше розглянемо наукові теорії мотивації. Нами було розглянуто змістовні теорії мотивації, які висвітлюють мотиви та потреби, які мотивують людей діяти. А. Маслоу створив мотиваційну теорію, де стверджував, що поведінка людей визначається їхніми потребами, які розташовані в певній ієрархічній послідовності. Потреби направляють людину протягом всього її життя. [15]. Відповідно до мотиваційної теорії А. Маслоу, яка складається з п'яти рівнів потреб особистості найнижчий рівень займають фізіологічні потреби (основні потреби для виживання: їжа, вода, сон, повітря), далі йде потреба у безпеці (впевненість у своєму майбутньому, безпечне навколишнє середовище, здоров'я), вище розташована потреба у приналежності (наявність соціальних зв'язків, друзів, сім'ї), потім потреба в самоповазі (соціальне схвалення суспільством, друзями, сім'єю), потреба в самоактуалізації (найвищий рівень потреб людини; вона означає отримання освіти, духовне та особистісне зростання) [28].

Самоактуалізація – це реалізація людиною всіх своїх здібностей і талантів, відповідно до її життєвого покликання. А. Маслоу виокремлює характерологічні властивості самоактуалізованої особистості:

- прийняття себе та інших;
- простота та природність;
- незалежність від думки оточуючих, середовища та культури;

- потреба в спокої та ізоляції;
- вольовий контроль;
- вміння відрізнити хороше від поганого;
- відчуття єдності з людьми, наявність соціальних контактів;
- здатність нестандартно мислити

Автор мотиваційної теорії каже про те, що самоактуалізованих особистостей вкрай мало. В таких особистостях поєднуються суспільність та орієнтація на загальнолюдські засади, до того ж, виражена автентичність [16]. Важливим твердженням в теорії А. Маслоу становить ієрархічність задоволення потреб, а саме задовольнити вищу потребу можливо тільки після задоволення нижчої. Так, наприклад, не можна не почуватись в безпеці досягнути самоактуалізації [12].

Е. Дісі та Р. Раян розробили теорію самовизначення, де потреби мають визначальну роль, але з багатьох потреб людини звертається увага на ту частину, яка звернена до психічної гармонії. Автори теорії переконані, що поведінка особистості є самомотивованою. Аби досягти психічної гармонізації, Е. Дісі і Р. Раян, пропонуть задовольнити всього три потреби: в автономії, компетентності та в зв'язках з іншими людьми. Досягнення стану гармонізації особистості залежить від успішності у кар'єрі та життєвому покликанню. Коли ці чинники в процесі діяльності безпосередньо спрямовані на відчуття компетентності, вони можуть посилити внутрішню мотивацію. Однак для цього необхідним фоном є відчуття незалежності особистості або внутрішній локус причинності, тобто людина повинна відчувати, що її дії самоспрямовані, оскільки незалежність є фундаментальною потребою [22].

Д. Макклелланд у своїй теорії акцентував увагу на трьох важливих потребах мотивації:

- потреба в досягненнях (мотиви самовдосконалення). Особистості в яких виражена ця потреба цілеспрямовані та активні;
- потреба у владі (прагнення стати авторитетом та впливовою людиною);

- потреба у приналежності (бути частиною соціуму та мати взамовідносини з оточуючими) [4].

Ще одна теорія яка пояснює мотивацію особистості це – теорія двох факторів Ф. Герсберга. Основними положеннями теорії є два фактори:

- мотиватори, позитивно впливають на особистість (прагнення до визнання, діяльність яка приносить задоволення);

- фактор гігієни (в першу чергу це безпека, гідна заробітня плата, соціальний статус та інші вигоди для людини);

Автор зазначає, що протягом всього життя людини фактори змінюються, але головним залишається гідне ставлення до самого себе [7].

Підсумовуючи, можна сказати, що мотивація – це сума ознак, які є причиною поведінки людини (мотиви та потреби) або процес, який підтримує в тонусі поведінкову складову. Мотив це – система спонукань, що впливають на конкретну діяльність, поведінку індивіда або проблемний фактор поведінки. Виділяють зовнішню та внутрішню види мотивації. Функціями мотивації виступають: спонукальна, організаційна, регулятивна та корекційна. Мотиви поділяються на: актуальні, потенційні, ті, які не здійснюють активного впливу, але можуть його спонукати та події які не мають відношення до людини.

1.2. Особливості мотивації навчання серед студентів

Навчальна мотивація, на думку Н. Костюка, проявляється в цікавості навчатися новому, результативності навчання та виявленні вольових зусиль до процесу учіння [11]. В. Тимошенко навчальну мотивацію характеризувала як сукупність різних мотивів (соціальних, пізнавальних, комунікативних) [23]. Навчальна мотивація – це такий вид мотивації, що характеризується складною структурою, до складу якої входить дві форми мотивації зовнішня та внутрішня.

С. Занюк давав визначення навчально-пізнавальної діяльності. Він описував її як контакт з оточуючим світом в якому як наслідок виникають потреби (а саме потреба навчатися), після чого людина робить відповідні дії задля задоволення потреби [8]. Дослідниця Т. Чаусова в навчальній діяльності виділяла важливі складові, які безпосередньо стосуються навчального процесу. А саме: освітню систему, саму установу як важливу ланку в забезпеченні освіти, нюанси процесу здобуття освіти і вкрай важливий чинник – індивідуально-психологічні особливості всіх сторін освітнього процесу [23].

Найбільш продуктивними є внутрішні мотиви, вони відображають особистісні цінності та цілі, важливими також є професійні мотиви, які керують навчальною та в майбутньому професійною діяльністю [13].

Ми вважаємо, що проблема формування у студентів внутрішньої мотивації є складним та багатоаспектним питанням у якому в першу чергу бере участь постановка цілей навчання. Проте, деякі дослідники вважають, що зовнішні мотиви навчання здатні значною мірою позитивно впливати на академічну успішність. Зовнішня мотивація не передбачає розвиток особистості у тому об'ємі в якому передбачає внутрішня мотивація. Більше того може безпосередньо впливати та спотворювати правильний і природній розвиток особистості [1]. На нашу думку, важливим є стимулювання внутрішніх мотивів починаючи з раннього дитинства.

Існують різні класифікації типів мотивації навчальної діяльності. Узагальнено їх можна класифікувати за такими параметрами:

За спрямованістю:

1) Внутрішні:

- важливість освіти в цілому;
- здобуття навичок для майбутньої професійної діяльності;
- отримати знання, навчитися новому.

2) Зовнішні:

- будь-які матеріальні заохочення та індивідуальні мотиви;

- орієнтування на результат, а не на процес;
- пов'язані з отриманням диплому про освіту;
- тривожність через поганий результат в навчанні;
- причини спілкування, прагнення до визнання серед однолітків [13].

За тривалістю в часі:

- 1) в найближчий час (досягнення оцінки);
- 2) у віддалений час (пролонговані результати наприк. здобуття освіти) [2].

Залежно від очікуваних результатів існує:

- 1) негативна мотивація (стимулом для дій є страх поганих оцінок або проблем в навчанні);
- 2) позитивна мотивація, але пов'язана з мотивами, що фігурують поза навчальною діяльністю (зумовлена соціальними мотивами, бажанням визнання, або та, яка має безпосередній зв'язок з навчанням, наприклад, розумова активність) [10].

За спрямованістю потреб, які лежать в основі навчальної діяльності:

1. Соціальні (виражене почуття обов'язку та відповідальності, розуміння важливості освіти в суспільстві, прагнення до певної позиції у взаємодії з іншими, потреба в їхньому схваленні.);
2. Пізнавальні (відповідальність, розуміння важливості освіти, бажання займати певну позицію у взаємодії з іншими людьми, потреба в їхньому схваленні);
3. Комунікативні (спілкування);
4. Саморегуляції (отримання знань, які не є першочерговими, бажання до саморозвитку) [18].

Деякі дослідники кажуть про те, що в юнацькому віці провідним видом діяльності стає навчально-професійна діяльність. Велику частку становлять мотиви пізнання. Завдяки бажанню навчатися, пізнавати навколишній світ студенти можуть реалізувати себе в майбутньому як висококваліфіковані фахівці [5].

До основних навчальних мотивів в юнацькому віці ми можемо віднести:

- Бажання самовдосконалюватися та ставати краще;
- Прагнення бути прийнятим в певну соціальну групу, мати авторитет серед однолітків;
- Професійний вибір та самореалізація в кар'єрі;

Ж. Рудницька виокремлювала типи мотивації студентської молоді:

- Переважаючий тип – виокремлюється тільки одна дисципліна, що може зацікавити;
- Гнучкий тип, який діє по обставинам
- Конформіський тип мотивації це коли студент може поводити себе всупереч своїм цінностям задля досягнення результату, наприклад гарної оцінки [21].

Отже, навчальною мотивацією називають сукупність різних мотивів: соціальних, пізнавальних та комунікативних. Основні типи навчальних мотивів: внутрішні, зовнішні, в найближчий час, у віддалений час, негативні, позитивні, соціальні, пізнавальні, комунікативні, саморегуляції. До навчальних мотивів в юнацькому віці ми можемо віднести: бажання самовдосконалюватися та ставати краще; прагнення бути прийнятим в певну соціальну групу, мати авторитет серед однолітків; професійний вибір та самореалізація в кар'єрі.

1.3. Мотивація отримання психологічної освіти

Проблема мотивації вступу на психологічні спеціальності неодноразово вивчалася вітчизняними та зарубіжними науковцями. Проаналізуємо їхні напрацювання.

Дослідження В. Одінцової проведене в 2017 році серед вітчизняних студентів спеціальності «Психологія», вік респондентів в межах від 25 до 47 років. Дослідження включало в себе такі методи/методики:

- есе на тему «Чому я обираю професію психолога?»;
- опитувальник «Мотиви вибору професії» Р.В. Овчарової;
- тест Д. Голланда на визначення типу особистості;
- анкетування з метою визначення ставлення до спеціальності та наміри випускників.

Результати показали, що всі студенти незалежно від віку провідним мотивом вибору професії психолога зазначали “прагнення розібратися в собі та допомагати людям”. До того ж, обидві групи досліджуваних продемонстрували, що у них переважає внутрішня мотивація, а зовнішні негативні мотиви на дуже низькому рівні.

Тест Голланда на визначення типу особистості продемонстрував вираженість соціального типу особистості у 30% досліджуваних студентів та 40% у студентів Центру післядипломної освіти. Дослідження продемонструвало соціальні вміння, потребу в контактах, прагнення навчати та виховувати, та вміння комунікувати. У підсумку можна сказати у досліджуваних наявний зв'язок між вибором професії психолога і прихильністю до соціального типу особистості [19].

Також цікавим є дослідження Н. Мосол, дослідження проводилось на вітчизняних абітурієнтах спеціальності «Психологія» протягом 2004-2007 років. В даному дослідженні взяли участь 126 абітурієнтів. Метою дослідження було визначення мотивів вибору професії психолога.

Дослідження включало в себе такі методи та методики:

- Метод творів
- Опитувальник мотивації
- Модифікований варіант анкети

Результати дослідження дозволили зробити висновок про те, що переважна більшість абітурієнтів готувалися до вступу на психологічну спеціальність. Досліджувані вивчали психологічну літературу, приймали участь у психологічних факультативах та тренінгах на психологічну тематику. Пріоритетними мотивами вступу для досліджуваних стали

“Бажання пізнати себе та інших” та твердження, що “психологія – цікава наука”. Проте, на жаль, дослідження показало стереотипізоване уявлення абітурієнтів про професію психолога, наприклад, твердження про те, що психолог все знає та вміє, що це людина, для якої проблеми інших людей стають особистими та інші. Також це дослідження було пролонгованим та проводилось протягом чотирьох років, за цей час змінились провідні мотиви в навчанні. На початку переважав мотив допомоги іншим, а наприкінці він змінився на мотив пізнання. Як і в попередньому дослідженні є динаміка збільшення внутрішньої мотивації навчання [17].

Ще одне вітчизняне дослідження проводилось К. Гавриловською та О. Ливак. Вибірку досліджуваних склали студенти за спеціальностями «Психологія» та «Соціальна робота». Дослідження було проведено протягом лютого-квітня 2019 року. Респондентів було 70 осіб. Метою дослідження стало визначення мотиваційної сфери студентів хелперських спеціальностей.

Дослідження включало в себе такі методи та методики:

- Авторський опитувальник

Студенти зазначали, що визначний вплив на вибір спеціальності стало: професійні можливості, випадок, безкоштовне або оплачуване навчання, а також особисті проблеми, покликання душі та інші. Ми бачимо, що переважають зовнішні мотиви вибору але разом з цим і особисті відіграють значну роль для вступу на спеціальність. Також дане дослідження показало бажання майбутніх психологів та соціальних працівників отримання заробітку, задоволення від діяльності та професійний розвиток.

Результати продемонстрували, що мотивом вибору допомагаючої професії стали прагнення самоствердитися та виконання певної соціальної місії. Також студенти вважають допомогти іншим своїм не вільним вибором, а скоріш за все обов'язком. Загалом, дослідження показало переважання внутрішніх мотивів над зовнішніми, велике бажання допомогти іншим, навіть якщо це нашкодить собі, фінансові бажання та саморозвиток. Проте, на момент проведення дослідження (2019 р.) студенти

хелперських спеціальностей сумнівалися чи буде потрібною та актуальною їхня спеціальність та чи гідно вона оцінюватиметься на ринку праці. На нашу думку, якщо б дослідження проводилось під час повномаштабного вторгнення, питання про актуальність цих професій та гідну оплату праці не виявлялось би [6].

Закордонне дослідження проведено А. Упмане, А. Гайтнієце-Путане, А. Шмітіною. У дослідженні взяли участь 83 латвійські студенти першого курсу психологічної спеціальності. Дослідження мало на меті дослідити мотивацію вибору психологічної спеціальності.

Дослідження включало в себе такі методи та методики:

- опитувальник «Великої п'ятірки»
- опитувальник Career Commitment Measure (Carson & Bedeian, 1994)
- опитувальник мотивації вибору навчання (Šmitiņa, 2011) [32].

Загалом, дослідження виявило впливовим мотиваційним фактором інтерес до психології та бажання допомогти іншим. Учасники дослідження також демонструють високий рівень самооцінювання щодо своєї придатності до професії та сильне бажання продовжити кар'єру психолога. Особистісні риси досліджуваних виявилися пов'язаними з мотивами вибору професії психолога:

- чим вище відкритість до нового досвіду, тим більше вибір визначається інтересом;
- особистісна риса «сумлінність» позитивно пов'язана з бажанням допомогти як вагомий фактор вибору професії;
- чим вищі показники екстравертності особистості, тим впевненіше визначаються з вибором спеціальності і до того ж вважають себе підходящими під вимоги професії;
- чим доброзичливіше людина, тим більшим є її бажання допомогти;

Загалом, дослідження показало, що у студентів-психологів мотивація вступу, в першу чергу внутрішня, а саме цікавість до психології та бажання допомагати. Студенти впевнені в своєму професійному самовизначенні та

вважають себе підходящими під вимоги професії психолога. Студенти, у яких виражений мотив допомоги іншим людям, володіють такими якостями особистості, як наполегливість та доброзичливість, що є надзвичайно важливо для психолога. Також саме студенти-психологи на відміну від інших спеціальностей мають низький рівень нейротизму [32].

Ще одне дослідження мотивації вибору професії психолога проводилося Сітті Чотиджа на студентах третього курсу, які навчаються на факультеті психології в Індонезії. В дослідженні прийняли участь 85 респондентів. Дослідження проводилось протягом 2016-2017 н.р. Метою дослідження було дослідити мотиви вступу на спеціальність «Психологія».

Методи та методики дослідження:

- відкрита анкета

Відкрите анкетування складалось всього з двох питань:

1. Чи була кафедра психології твоїм першим вибором?
2. Яка причина вибору цієї програми?

Більша половина студентів повідомила про те, що спеціальність психологія була їх першим вибором. Ті хто обрав першим вибором цю програму обґрунтували це власним бажанням вступати саме сюди. Відповіді на друге питання анкети “Яка причина вибору цієї програми?” дозволили виокремити п’ять причин вибору спеціальності «Психологія». Можна виокремити такі причини:

1. Особистий інтерес
2. Бажання зрозуміти поведінку людини
3. Кар’єрні можливості
4. Значення психології у повсякденному житті людини
5. Інші причини

Підсумовуючи, можна зробити висновки про те, що провідними мотивами вступу на психологічну спеціальність стали внутрішні мотиви, а саме інтерес до психології як науки, самопізнання, допомога іншим людям та інші [25].

Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень дав можливість дійти висновку, що студенти усвідомлено та відповідально ставляться до вибору спеціальності «Психологія». У вступників переважає внутрішня мотивація до вибору спеціальності. Провідними мотивами вибору стали: інтерес до психології, прагнення до саморозвитку, допомога іншим та інші мотиви. Проаналізовані дослідження засвідчили невелику різницю в мотивах вступу вітчизняних і зарубіжних студентів на спеціальність «Психологія».

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ОТРИМАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ СЕРЕД МОЛОДІ

2.1. Методика та процедура дослідження

З метою дослідження мотивації вступу студентів на спеціальність «Психологія» нами було організовано та проведено в жовтні 2024 року відповідне дослідження. Вибірку склали студенти спеціальності «Психологія», що навчаються на першому та другому курсах бакалаврату й магістратури денної та заочної форми навчання ($n = 134$ особи, серед них чоловіків – 11% (15 осіб); жінок – 86% (115 осіб); 4 студенти не вказали стать). Вік досліджуваних – 16 - 56 років (середній вік – 26 років). Студенти бакалаврату склали 54% (72 особи), магістратури – 46 % (62 особи).

У дослідженні використано авторську анкету з елементами шкалювання (див. додаток 1). Анкета містила три блоки тверджень. Перший блок присвячений оцінці вираженості у досліджуваних запропонованих мотивів вступу на спеціальність «Психологія». Другий блок присвячено вивченню міри впливу різних осіб (персонажів) на вибір спеціальності «Психологія». За допомогою третього блоку оцінювалася міра впливу різних джерел інформації на вибір зазначеної спеціальності. Респондентам пропонувалася наступна інструкція: «За 7-бальною шкалою (де 1 – мінімальний показник, 7 –максимальний) оціни: 1) вираженість у себе кожного мотиву, 2) міру впливу кожної із зазначених нижче осіб (персонажів) на твій вибір спеціальності «Психологія», 3) міру впливу кожного із зазначених нижче джерел інформації на твій вибір спеціальності «Психологія».

Також в дослідженні використовувався «Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості TIPI-UKR» М. Кліманської та І. Галецької. Опитувальник побудований на моделі Великої п'ятірки, авторами якої є П. Коста, Р. МакРей, Е. Голдберг та інші. Методика спрямована на визначення п'яти базових рис особистості: екстраверсія, дружелюбність,

добросовісність, емоційна стабільність, відкритість новому досвіду. Екстраверсія описує особистість як комунікабельну, оптимістичну, активну. Дружелюбність виявляється в інтересі до оточення, співпереживанні їм, альтруїстичності. Добросовісність описує високий рівень відповідальності, наполегливість та прагнення до ідеального результату. Емоційна стабільність стосується високого рівня адаптації в стресових умовах та саморегуляції. Відкритість новому досвіду описує інтерес до навколишнього світу, постійний пошук нового. Опитувальник складається з десяти пунктів, кожен з яких позначає певну пару особистісних характеристик. За інструкцією потрібно було оцінити міру власної згоди з кожною парою.

До отриманих результатів застосовувалася процедура математико-статистичної обробки за допомогою програми SPSS. Використано методи первинного (середні статистичні значення) та вторинного (кореляційний аналіз за Спірменом, U-критерій Манна-Уїтні) статистичного аналізу.

2.2. Отримані результати та їхній аналіз

Проаналізуємо отримані результати. Щодо оцінки вираженості кожного із запропонованих мотивів вступу на спеціальність «Психологія» (див. табл. 2.1.) можемо констатувати наступне.

Таблиця 2.1.

*Середні показники мотивів вступу досліджуваних
на спеціальність «Психологія»*

Мотиви вступу на спеціальність «Психологія»	Середнє значення у групі бакалаврів	Середнє значення у групі магістрів	Достовірні відмінності між групами
1. Хочу краще пізнати себе	5,4±1,3	4,9±1,9	-
2. Хочу розв'язати власні психологічні проблеми	5±1,8	4,3±2,1	-
3. Хочу допомагати людям розв'язувати їхні проблеми	6±1,3	6±1,5	-
4. Мені цікаві проблеми	6,2±1,2	6,5±1	-

психології, людська психіка			
5. Хочу отримати престижну професію	5,4±1,4	5,3±1,6	-
6. Хочу отримати високооплачувану професію	5,7±1,4	5,3±1,6	-
7. Хочу уникнути армії	2,1±2	1,6±1,5	-
8. За наполяганням/порадою батьків	1,7±1,4	1,2±1	при p=0,001
9. За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)	1,5±1,5	1±0,1	при p=0,003
10. Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта)	1,6±1,4	1,4±1,4	при p=0,028

Для групи студентів-бакалаврів значущими при вступі на спеціальність «Психологія» видаються мотиви: краще пізнати себе, розв'язати власні психологічні проблеми, допомагати людям розв'язувати їхні проблеми, отримання престижної професії, отримання високооплачуваної професії. Можливо, вибір таких мотивів демонструє прагнення до саморозвитку, бажання навчатися новому, альтруїстичні прагнення певної частини опитаних. При цьому важливим для вступників є також престиж та фінансові мотиви вибору спеціальності. Ми можемо припустити, що в часи фінансової кризи, зниження рівня добробуту населення України вибір престижної та високооплачуваної професії є цілком логічним. Молодь прагне забезпечити собі комфортне майбутнє з фінансовою незалежністю.

Проте найбільш значущим виявився мотив зацікавлення проблемами психології, людської психіки. Між іншим, найбільш одностайними студенти бакалавру були в оцінці важливості цього ж мотиву. Нам здаються ймовірними декілька причин. По-перше зацікавленість пов'язана з популяризацією науки психології в ЗМІ та висвітлення проблем психології. По-друге зацікавленість людською психікою може бути пов'язана з особистісними особливостями вступника, наявністю у нього певних психологічних проблем і бажанням їх розв'язати, що проявляється в інтересі до самопізнання та пізнання інших людей. Найменш значущим мотивом, що вплинув на вибір спеціальності «Психологія», для студентів-бакалаврів став мотив "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)". За нашим

переконанням, це можна пояснити тим, що для сучасної молоді важливішим є власне бажання отримати певну спеціальність, не орієнтуючись на майбутній професійний вибір друзів або другої половини. Ми вважаємо це позитивною тенденцією, тому, що тільки власне, усвідомлене бажання отримати освіту сприятиме зацікавленості у здобутті відповідної освіти, а отже, допоможе в подальшому стати кваліфікованим фахівцем.

Найменш одностайними студенти бакалавру були в оцінці мотиву "Хочу уникнути армії". На наш погляд, це можна обґрунтувати тим, що вибірку складає переважна більшість жінок. Оскільки проблема уникнення армії є більш актуальною саме для чоловіків, тому можливі різні відповіді від представників різних статей.

Для магістрантів значущими при вступі на спеціальність «Психологія» є мотиви: краще пізнати себе, бажання допомагати людям розв'язувати їхні психологічні проблеми, отримання престижної професії, отримання високооплачуваної професії. Як ми можемо побачити, мотиви вступу на психологічну спеціальність у студентів-бакалаврів та магістрантів майже однакові. Мабуть, це пов'язано з нестабільною ситуацією в країні, прагненням до саморозвитку, а також з тим, що в ситуації війни зростає небайдужість до інших людей, бажання підтримати, допомогти (тобто для ряду досліджуваних важливими стають альтруїстичні мотиви).

Найбільш значущим виявився мотив «Мені цікаві проблеми психології, людська психіка». Ми можемо припустити, що цей мотив виявився найбільш значущим з наступних причин. Студенти-магістранти, які вступили на спеціальність «Психологія», маючи попередню вищу освіту, могли зацікавитися людською психікою, бажаючи ефективно розв'язувати психологічні проблеми за місцем роботи. Також можна припустити, що ці майбутні здобувачі проявляли інтерес до різних джерел інформації, з яких ознайомлювалися з проблемами психології тому, що в умовах війни і невизначеності набирає популярності психологічна тематика літератури, висвітлення психологічних проблем у різноманітних ЗМІ. У випадку якщо

студент вже отримав психологічну освіту до вступу на освітній рівень магістра йому, скоріше за все, будуть цікаві проблеми психології тому, що він бажає поглибити попередні знання.

Найменш вагомим при вступі на спеціальність «Психологія» для магістрантів став мотив "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)". Наголосимо, що студенти-магістранти також виявилися й найбільш однотайними в оцінці цього мотиву. Можемо припустити, що найменш вагомим цей мотив став, зокрема, з тієї причини, що студенти магістратури є дорослими людьми, зі своїм життєвим досвідом, мають вже як мінімум одну вищу освіту і мотив за компанію з кимось вибирати професію не є, на нашу думку, показником свідомого вибору зрілої особистості щодо отримання освіти. Найменш однотайними студенти-магістранти були в оцінці мотиву "Хочу розв'язати власні психологічні проблеми". Такі результати можуть пояснюватися наявністю у студентів магістратури абсолютно різних мотивів отримання психологічної освіти. Припускаємо, що цей мотив більше домінує у тієї частини магістрів, які до цього не навчалися на спеціальності «Психологія» і їм вкрай цікаво дізнатися про себе більше. Студенти які вже мають освіту психолога, на нашу думку, з меншою вірогідністю відповіли б, що хочуть розв'язати власні психологічні проблеми тому, що вони вже мають базову психологічну освіту та на заняттях могли більш глибоко пізнати себе та свої проблеми.

Аналіз достовірних відмінностей між групами студентів-бакалаврів і магістрантів за U-критерієм Манна Уїтні в оцінці вираженості запропонованих мотивів вступу на спеціальність «Психологія» дав можливість дійти наступних висновків:

1. У студентів-бакалаврів порівняно з магістрантами більш виражений мотив вступу "За наполяганням/порадою батьків". Ми вважаємо, що причиною є різниця у віці вступників на бакалаврат та магістратуру. Вступники на освітній ступінь бакалавра це, зазвичай, молодь, яка після школи одразу вступає в ЗВО. Тоді як магістратура передбачає наявність

попередньої освіти, певних знань та життєвого досвіду (як правило, магістранти старші за віком). Батьки більшою мірою впливають на молодь, яка тільки закінчила школу та розпочинає свій шлях у доросле життя.

2. У студентів-бакалаврів на відміну від магістрантів мотив "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)" більш виражений. Вважаємо, що студенти-бакалаври частіше можуть робити не усвідомлений вибір спеціальності та йти навчатися за компанію з кимось, оскільки у досить молодому віці не всі знають яку професію обрати.

3. У студентів-бакалаврів на відміну від магістрантів мотив «Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта)» теж більш виражений порівняно з магістрантами. Напевно, це, як і в попередньому випадку, зумовлено віком досліджуваних, з причини якого робиться не до кінця усвідомлений вибір спеціальності.

Тепер проаналізуємо результати дослідження впливу різних осіб (персонажів) на вибір спеціальності «Психологія» (див. таблицю 2.2).

Таблиця 2.2

*Середні показники впливу різних осіб/персонажів
на вибір спеціальності «Психологія»*

Особи/персонажі, що вплинули на вибір спеціальності «Психологія»	Середнє значення у групі бакалаврів	Середнє значення у групі магістрів	Достовірні відмінності між групами
1. Батько	2,2±1,7	1,5±1,3	при p=0,006
2. Мати	3,1±2	2±1,5	при p=0,000
3. Брат/сестра	1,7±1,3	1,3±1	при p=0,011
4. Друг/Подруга	2,3±1,7	1,8±1,5	при p=0,026
5. Шкільний учитель	1,6±1,4	1,1±0,5	при p=0,009
6. Шкільний психолог	1,6±1,5	1,2±0,8	-
7. Знайомий, що навчається (-вся) на спеціальності «Психологія»	1,7±1,3	1,6±1,4	-
8. Герой книги/фільму	2,3±1,8	1,6±1,2	при p=0,010
9. Відома особистість (її приклад)	2±1,6	2±1,5	-

Аналіз даних показав, що вплив перелічених осіб (персонажів) на вибір спеціальності «Психологія» як у студентів-бакалаврів, так і у магістрантів не значний. Ми можемо відстежити, що у обох групах досліджуваних серед

запропонованих осіб (персонажів) дещо більш виражений вплив здійснила мати, проте у бакалаврів цей показник вищий, ніж у магістрів. Отримані результати можна пояснити тим, що мама для багатьох, навіть уже дорослих дітей, є авторитетною постаттю. Проте логічно припустити, що вплив її на вибір спеціальності колишніми школярами (часто ще не повнолітніми дітьми) буде вищим, ніж на вибір уже дорослих, цілком сформованих особистостей з власною життєвою позицією, інтересами та мотивами (майбутніх магістрантів). Найменший вплив серед перелічених осіб (персонажів) на вибір спеціальності «Психологія» у студентів бакалаврату здійснили шкільний учитель та шкільний психолог. Ми припускаємо, що шкільний учитель міг не бути залучений у процес вибору професії, а тому і здійснив найменший вплив серед зазначених осіб (персонажів). Шкільний психолог, можливо, не проводив також заняття спрямовані на вибір майбутньої професії, не надавав інформацію про свою професію, не проводив на належному рівні психологічну просвіту серед учнів школи.

Зазначимо, що найбільш одностайними студенти бакалаврату були в оцінці незначного впливу брата/сестри та знайомого, що навчається (-вся) на спеціальності «Психологія». На нашу думку, можливим є варіант того, що брат та (або) сестра молодші, скоріше за все вплив буде мінімальний тому, що у них не має відповідного життєвого досвіду, можливо, взагалі поки що відсутні думки про вибір професії або вони можуть бути короткотривалими та часто змінюватися, як це зазвичай відбувається в дитячому віці. Якщо брат/сестра доросліші, можливо, вони взагалі не приймали участь у виборі професії. Також ми переконані, що схожість в оцінках незначного впливу на майбутній професійний вибір знайомого, що навчається (-вся) на спеціальності «Психологія», може бути зумовлений відсутністю у досліджуваних таких знайомих. Найменш одностайними студенти бакалаврату були в оцінці впливу матері на вибір майбутньої спеціальності. Вважаємо, що причиною таких результатів можуть бути різні стосунки між матір'ю та дитиною. В одній сім'ї сприятливий психологічний клімат, наявні

довіра та підтримка з боку батьків до дитини, в іншій – навпаки.

У групі студентів-магістрантів серед запропонованих осіб (персонажів), крім матері (про що йшлося вище), трохи значущішим виявився вплив відомої особистості. Можна припустити, що відома особистість для деяких магістрантів є взірцем для наслідування певних її особистісних якостей і професійного шляху. Можливо, тут йдеться про тих знаменитостей, які колись самі навчалися на психолога і могли, таким чином, стати прикладом життєвого успіху, досягнень та зразком для наслідування. Мінімальний вплив серед перелічених осіб (персонажів) на вибір студентами-магістрантами спеціальності «Психологія» здійснив шкільний учитель. Крім того, досліджувані були найбільш однотайними в оцінці його впливу. Уявляється вірогідним, що вплив вчителя на момент вступу був уже не актуальним тому, що магістранти здебільшого раніше закінчили школу.

Найменш однотайними студенти магістратури були в оцінці впливу матері та відомої особистості (її прикладу) на вибір спеціальності «Психологія». Ми вважаємо, що, по-перше, це зумовлено різними стосунками в сім'ї досліджуваних. По-друге, у дорослому віці при вступі до магістратури у кожної людини можливий різний погляд на важливість думки родичів та сім'ї в цілому, навіть маючи чудові стосунки з ними.

За аналізом достовірних відмінностей (за U-критерієм Манна Уїтні) між групами студентів-бакалаврів і магістрантів в оцінці впливу різних осіб/персонажів на вибір спеціальності «Психологія» маємо такі результати:

1. У студентів-бакалаврів порівняно з магістрантами більший вплив на вступ за спеціальністю "Психологія" зробили батько та мати. Думаємо, батьки сильніше впливають на майбутніх бакалаврів через молодий вік вступників, їхню фінансову, психологічну залежність від батьків.

2. До того ж вплив брата/сестри у студентів-бакалаврів також більший. Ми припускаємо, що такі результати можна пояснити більшою значимістю батьківської сім'ї для майбутніх бакалаврів, які ще тільки намагаються заявити про свою самостійність і відокремитися від батьків.

3. Також більшою мірою, порівняно з магістрантами, на вибір студентами-бакалаврами спеціальності «Психологія» вплинули друг або подруга (хлопець/дівчина). На нашу думку, це пояснюється вибором спеціальності на основі зовнішніх, а не внутрішніх мотивів.

4. Шкільний учитель також більше вплинув на вибір майбутньої спеціальності студентами-бакалаврами, порівняно з магістрантами. Вірогідно, причиною є нещодавній випуск зі школи майбутніх бакалаврів та актуальний вплив учителя на момент вступу.

5. Герой книги/фільму більше вплинув на вибір спеціальності студентів-бакалаврів ніж магістрантів, можливо, оскільки на бакалаврат зазвичай вступають у ранньому юнацькому віці, саме в цей період життєві прагнення та уявлення про майбутню кар'єру у стадії формування. Персонажі книг, особливо ті, що зображені як успішні, сміливі чи надихаючі, можуть бути позитивними прикладами для вибору спеціальності "Психологія".

Загалом, проаналізувавши результати можна сказати про те, що у студентів-бакалаврів вплив осіб (персонажів) на вибір спеціальності "Психологія" більший, ніж у магістрантів.

Проаналізуємо результати дослідження впливу різних джерел інформації на вибір спеціальності «Психологія» (див. таблицю 2.3).

Таблиця 2.3

*Середні показники впливу різних джерел інформації
на вибір спеціальності «Психологія»*

Джерела інформації, що вплинули на вибір спеціальності «Психологія»	Середнє значення у групі бакалаврів	Середнє значення у групі магістрів	Достовірні відмінності між групами
1. Телебачення (телефільми, телепередачі тощо)	2,8±1,6	2,5±1,5	-
2. Радіо	1,3±0,9	1,2±0,5	-
3. Друкована преса (газети, журнали)	1,6±1,3	1,6±1,5	-
4. Наукова література	3,1±2,1	3,1±2	-
5. Художня література	3,2±2,1	2,8±1,8	-
6. Інтернет-сайти та канали	4±2,1	3,6±1,8	-
7. Соціальні мережі	4,4±2	3,7±2	при $p=0,025$

У групі студентів-бакалаврів та магістрантів не виявлено надто впливового джерела інформації для вибору спеціальності «Психологія». Припускаємо, що вибір був зумовлений більшою мірою чимось іншим. Однак, дещо впливовішими (порівняно з іншими джерелами) для студентів-бакалаврів виявилися соціальні мережі та інтернет-сайти і канали. Причому перші дещо переважають у впливові за оцінками респондентів. Ми вважаємо цей результат цілком логічним тому, що молодь в основному використовує соціальні мережі та інтернет ресурси для будь-якої інформації. Інтернет-сайти та канали наразі є на піку своєї популярності, звідти можна знайти багато різноманітної інформації, у тому числі й психологічного змісту. До соціальних мереж нині залучена майже кожна молода людина. В соціальних мережах можна ділитися своїм життям, а можна, наприклад, слідкувати за особистою сторінкою відомого психолога і саме там серйозно зацікавитися професією. Найменший вплив на студентів-бакалаврів щодо вибору спеціальності «Психологія» здійснило таке джерело інформації, як радіо. Також вважаємо такі результати цілком логічними тому, що такий канал передачі інформації як радіо серед молоді наразі втратив свою актуальність тому і не вплинув суттєво на вибір спеціальності. Цікаво, що в низькій оцінці впливу радіо як джерела інформації на вибір психологічної спеціальності студенти бакалаврату були найбільш однотайними. Ми можемо припустити, що більшість опитаних осіб не слухає радіо. Найменш однотайними студенти бакалаврату були в оцінці впливу наукової та художньої літератури. На нашу думку, це означає інтерес одних студентів до художньої чи наукової літератури, який дійсно вплинув на вибір спеціальності, тоді як в інших немає бажання читати будь-яку літературу. Можливо, деякі студенти люблять читати літературу, не пов'язану ніяким чином з психологією, тому вона не буде мати вплив на мотивацію вступу на спеціальність «Психологія».

За отриманими даними, на студентів-магістрантів дещо більший вплив у виборі спеціальності «Психологія», порівняно з іншими джерелами, також здійснили соціальні мережі. Ми можемо це пояснити актуальністю

соціальних мереж та великим впливом їх на людей. Там кожен може знайти те, що саме в сфері його інтересів. Мінімальний вплив на вибір спеціальності «Психологія» у студентів магістратури здійснило таке джерело інформації, як радіо. Причому в оцінці міри впливу цього джерела студенти магістратури були найбільш однотайними. Як вказувалося вище, радіо наразі втрачає свою актуальність, також можлива причина таких результатів у відсутності психологічної інформації у радіо ефірах, яка могла би вплинути на вибір психологічної спеціальності.

Найменш однотайними магістранти були в оцінці міри впливу наукової літератури як джерела інформації на майбутній професійний вибір. Вважаємо, що причина інтересу частини магістрантів до наукової літератури в отриманні наступного освітньо-кваліфікаційного рівня та розширення своїх професійних знань в цій галузі. Інша частина магістрантів, можливо, вважає, що наукова література не вплинула на їхній вибір спеціальності або вони не цікавляться відповідною літературою.

Аналіз достовірних відмінностей між групами студентів-бакалаврів і магістрантів за U-критерієм Манна Уїтні показав, що соціальні мережі більше вплинули на вибір спеціальності "Психологія" серед студентів-бакалаврів порівняно з магістрантами. Отримані результати вважаємо закономірними тому, що саме молодь (якою є більшість студентів-бакалаврів) є основною аудиторією соціальних мереж. Саме в соціальних мережах можна читати психологічні статті, дописи, слідкувати за проведенням психологічних івентів та бути підписаним на блогера-психолога.

Отже, спільними для груп студентів-бакалаврів та магістрантів є мотиви: "Мені цікаві проблеми психології, людська психіка", "Хочу допомагати людям розв'язувати їхні психологічні проблеми", "Хочу отримати престижну професію", "Хочу отримати високооплачувану професію". Дані мотиви досліджуваними обох груп оцінювалися як достатньо вагомими. Відмінним є мотиви: "За наполяганням/порадою батьків", "За компанію з

другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)”, “Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта). Ці мотиви більш виражені у студентів бакалаврату. Вплив запропонованих осіб (персонажів) на вибір спеціальності «Психологія» як у студентів-бакалаврів, так і у магістрантів виявився не значним. Щодо впливу різних осіб/персонажів на вибір психологічної спеціальності, спільним для обох груп є дещо більш виражений вплив матері. Найменший вплив на вибір спеціальності для обох груп здійснив шкільний учитель. Відмінним між групами є оцінка впливу таких осіб/персонажів: мати, батько, брат/сестра, друг/подруга, шкільний учитель, герой книги/фільму. Вплив перелічених осіб вище оцінили студенти-бакалаври. У групі студентів-бакалаврів та магістрантів не виявлено надто впливового джерела інформації для вибору спеціальності «Психологія». Спільною для студентів-бакалаврів та магістрантів є оцінка впливу таких джерел інформації на вибір спеціальності «Психологія»: соціальні мережі та радіо. Дещо вище, порівняно з іншими інформаційними джерелами, студенти обох груп оцінюють вплив соціальних мереж, а найнижче – вплив радіо. Відмінним між групами є вища оцінка бакалаврами впливу на вибір майбутньої спеціальності соціальних мереж.

Проведений кореляційний аналіз дозволив нам виділити наступні статистично вірогідні кореляції:

I. За шкалою екстраверсії з мотивом:

- "Хочу отримати високооплачувану професію" $r = 0,197$ при $p \leq 0,05^*$

II. За шкалою дружелюбність з мотивами, особою та джерелами отримання інформації:

- "Хочу допомагати людям розв'язувати їхні проблеми" $r = 0,269$ при $p \leq 0,01$;

- "Мені цікаві проблеми психології" $r = 0,310$ при $p \leq 0,01$;

- "Мати" $r = -0,214$ при $p \leq 0,05$;

- "Радіо" $r = 0,221$ при $p \leq 0,05$;

- "Художня література" $r = 0,171$ при $p \leq 0,05$.

III. За шкалою добросовісності з особою та джерелом отримання інформації:

- "Шкільний психолог" $r = 0,179$ при $p \leq 0,05$;
- "Друкована преса" $r = 0,200$ при $p \leq 0,05$.

IV. За шкалою емоційної стабільності (нейротизм) з мотивами, особами та джерелом отримання інформації:

- "Хочу розв'язати власні психологічні проблеми" $r = -0,226$ при $p \leq 0,01$;
- "Хочу отримати високооплачувану професію" $r = -0,233$ при $p \leq 0,01$;
- "Знайомий, що навчається (-вся) на спеціальності «Психологія»" $r = 0,173$ при $p \leq 0,05$;
- "Відома особистість (її приклад)" $r = 0,172$ при $p \leq 0,05$;
- "Радіо" $r = 0,230$ при $p \leq 0,01$.

V. За шкалою відкритість новому досвіду з мотивами:

- "Хочу допомагати людям розв'язувати їхні проблеми" $r = 0,225$ при $p \leq 0,01$;
- "Мені цікаві проблеми психології, людська психіка" $r = 0,228$ при $p \leq 0,01$;
- "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)" $r = -0,244$ при $p \leq 0,01$;
- "Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта)" $r = -0,222$ при $p \leq 0,01$.

Дослідження показало, що екстраверти більшою мірою прагнуть до задоволення мотиву "Хочу отримати високооплачувану професію" при вступі на спеціальність «Психологія». На нашу думку, це можна пояснити тим, що екстраверти більшою мірою очікують на високу заробітну плату завдяки їхнім важливим у кар'єрному зростанні якостям, таким як активність та комунікабельність. Екстраверти є оптимістами, і розраховують на найкращий розвиток події стосовно своєї кар'єри.

Ми з'ясували, що у дружелюбних особистостей більше виражений мотив

"Хочу допомагати людям розв'язувати їхні проблеми". Уявляється вірогідним, що дружелюбні люди хочуть допомагати іншим у вирішенні їхніх проблем саме тому, що вони чутливі до проблем інших, емпатичні, мають альтруїстичні погляди на життя. Окрім цього у дружелюбних людей виражений мотив "Мені цікаві проблеми психології". Ми вважаємо, що це пов'язано з їхньою цікавістю до оточуючих людей, емпатичністю – саме ці якості штовхають дружелюбних людей цікавитися проблемами психології, бажати зрозуміти як працює людська психіка, як можна пояснити ті чи інші психічні явища та використати їх у взаємодії з іншими людьми. Також дослідження показало, що особи з високим рівнем дружелюбності низько оцінюють вплив матері на вибір спеціальності «Психологія». На наш погляд, дружелюбні люди самі готові допомогти іншим, тому батьки, а саме мати, не значною мірою вплинули на вибір професії. З іншого боку, ми можемо припустити, що дружелюбні люди мінімально оцінили вплив матері тому, що вони більшою мірою орієнтовані на взаємодію в соціумі.

У той же час вони високо оцінили вплив на вибір спеціальності «Психологія» такого джерела інформації як радіо. Такий взаємозв'язок є досить цікавим і його важко пояснити. Таким же чином, дружелюбні особистості високо оцінили вплив такого джерела інформації, як художня література. Можливо, герої художньої літератури є певною мірою взірцем поведінки для дружелюбних особистостей. Головний герой або героїня, головна думка, психологізм у творі могли високою мірою вплинути на особистостей, у яких високо розвинена емпатія та співчуття до інших людей.

Наше дослідження виявило, що особистості в яких виражена така якість як добросовісність, високо оцінили міру впливу на вибір спеціальності «Психологія» шкільного психолога. Ми вважаємо, це можна пояснити наполегливістю та високою відповідальністю таких осіб. Шкільний психолог є носієм психологічних знань в освітньому закладі, це особа, яка допомагає у вирішенні психологічних проблем. Так як добросовісні люди звикли серйозно та відповідально ставитися до вирішення певних задач та проблем,

можливо, вони зверталися по допомогу до шкільного психолога і цей досвід був для них позитивним, саме тому вони високо оцінюють вплив шкільного психолога на вибір психологічної спеціальності. Між іншим, вплив такого джерела інформації як друкована преса на майбутній професійний вибір також був вище оцінений добросовісними людьми. Ми вважаємо, такі риси добросовісних особистостей як розсудливість та надійність, їх перфекціонізм обумовлюють вибір саме цього джерела інформації. Друкована преса – це джерело інформації, яке асоціюється з надійністю, чіткістю, аналітичністю, можливо саме тому добросовісні особистості схильні вибирати саме її.

Як свідчать отримані результати, емоційно стабільні особистості меншою мірою схильні до вибору мотиву "Хочу розв'язати власні психологічні проблеми". За нашим переконанням, це можна пояснити тим, що емоційно стабільні особистості прекрасно адаптуються до стресових умов, здатні самотужки контролювати і долати стресові ситуації. Також емоційно стабільні особистості меншою мірою схильні до вибору мотиву "Хочу отримати високооплачувану професію". Ми можемо це пояснити тим, що в таких особистостей низький рівень нейротизму, неспокою, дезорганізованості, що дає їм можливість обирати професію не керуючись у першу чергу грошовим питанням та не хвилюючись, як забезпечити собі стабільне майбутнє за допомогою грошей.

Також, згідно з результатами, емоційно стабільні особистості вище оцінюють вплив знайомого, що навчається (-вся) на спеціальності «Психологія» на вибір психологічної спеціальності. На нашу думку, це досить цікаві результати. Ми можемо висунути припущення про те, що такі особистості здатні до саморегуляції та в разі необхідності краще переживають негативні емоції, можливо, тому вони не бояться довіритися досвіду знайомої людини щодо свого професійного вибору.

Також особи з низьким рівнем нейротизму вище оцінюють вплив відомої особистості на вибір психологічної спеціальності. На наше переконання, це цікаві результати. До того ж люди з вираженою емоційною стабільністю

більшою мірою оцінюють вплив радіо на вибір власної спеціальності. Ми можемо побачити цікаві результати, які важко пояснити.

Як свідчать результати дослідження, особи, що відкриті до нового досвіду, вище оцінюють такий мотив вступу, як "Хочу допомагати людям розв'язувати їхні проблеми". Нам здається, що такі люди хочуть допомагати іншим тому, що в них висока пізнавальна цікавість, вони відкриті до нового та позитивно його оцінюють, тому їм цікаво дослідити проблеми інших та розширити свій кругозір. Між іншим, особи, відкриті до нового досвіду, вище оцінюють такий мотив, як "Мені цікаві проблеми психології, людська психіка". Ми вважаємо, цікавість до проблем психології та психіки людини напряду пов'язана з високим інтересом до всього навколо, постійний пошук цікавих завдань та викликів для себе. Особи відкриті до нового досвіду нижче оцінюють важливість такого мотиву вступу на спеціальність «Психологія», як "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)" та меншою мірою оцінили важливість мотиву "Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта)". На наш погляд, відкриті до нових подій життя люди хочуть самі обирати, який новий досвід здобути, і, звісно, ними керує в першу чергу особиста цікавість до чогось, вони не є керованими людьми, які будуть плисти за течією та обирати професію лише тому, що хтось із їхніх знайомих або друзів вирішив піти на конкретну спеціальність (тобто вони передусім керуються внутрішньою мотивацією).

2.3 Практичне впровадження результатів

Отримані результати пропонуємо впроваджувати в навчальній роботі, наприклад, при викладанні навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності», «Загальна психологія», «Педагогічна психологія», «Педагогіка вищої школи» для студентів психологічних спеціальностей. Приклад такої лекції наведений нижче.

ПЛАН-КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

Тема: Мотивація отримання абітурієнтами психологічної освіти.

Кількість годин: 2.

Вид заняття: лекція.

Мета заняття: ознайомити студентів із поняттями мотив та мотивація, особливостями мотивації навчання студентів та мотивацією отримання психологічної освіти; розвинути вміння аналізувати отриману інформацію.

Міжпредметні зв'язки: педагогіка.

Матеріально-технічне забезпечення заняття: конспект лекції, мультимедійне обладнання, рисунки та таблиці до теми.

Організація заняття: вітання, перевірка явки студентів і готовність аудиторії до заняття.

Мотивація: довести необхідність вивчення мотиваційної сфери особистості та продемонструвати результати дослідження мотивації отримання психологічної освіти студентів НУЧК імені Т.Г. Шевченка.

План

1. Поняття про мотиваційну сферу особистості.
2. Особливості навчальної мотивації.
3. Результати емпіричного дослідження мотивації отримання психологічної освіти (на прикладі студентів НУЧК імені Т.Г. Шевченка).

Активізація розумових здібностей: бесіда про власні зовнішні та внутрішні мотиви.

Самостійна робота: аналіз досліджень мотивації отримання психологічної освіти в інших ЗВО.

Домашнє завдання: Опрацювати додаткові джерела за темою.

Література:

1. Черняк Н. О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38-39. С. 388-393.

2. Іванова Н. Мотивація фахівця до професійної діяльності: поняття, зміст та функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*, 2016. 1: 21-24.
 3. Мосол Н. О. Мотиви вибору професії психолога. *Вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Серія “Психологія”*. Харків, 2008. Вип. 26. С. 61-69.
 4. Занюк С. С. Психологія мотивації. Эльга Н. НикаЦентр, 2002. 502 с.
- Викладач: Горленко К.І.**

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ

1. Поняття про мотиваційну сферу особистості

В науковій літературі існує ряд підходів до визначення поняття мотивації. Перший підхід розглядає мотивацію як вияв потреби. Г. Костюк підкреслював, що основою мотивації особистості є потреби, вони спочатку усвідомлюються, потім переживаються людиною в наслідок чого виникає бажання діяти, аби задовільнити дану потребу. Маслоу визначав мотивацією «Будь-яку мотивовану поведінку, підготовчу чи кінцеву, слід розуміти як канал, через який багато базових потреб можуть бути одночасно виражені або задоволені».

Другий підхід розглядає мотивацію як визначальну складову поведінки. Такої думки дотримувався С. Рубінштейн, який вважав, що мотивація – це безпосередній процес відображення суб'єктивної оцінки дій людини іншими людьми. С. Занюк мотивація – це різноманітні чинники, які визначають поведінку людини.

Третій підхід до визначення мотивації розглядає когнітивні складові. А. Бандура підкреслював витоки мотивації особистості через когнітивний розвиток. Х. Хекхаузен стверджував, що мотивація є сходиною в когнітивних процесах протягом всього онтогенезу.

У психологічній літературі визначення мотивації використовується у двох значеннях: 1) як сукупність чинників, які зумовлюють поведінку (потреби, інтереси, мотиви); 2) як процес, який підтримує поведінкову

активність;

Функціями особистісної мотивації є:

- спонукальна – актуалізує наміри особистості і певну поведінку щодо виконання діяльності;
- організаційна – відповідає за способи досягнення мотивів, які зараз є актуальними;
- регулятивна – відповідає за спрямування поведінки, її активацію з метою реалізувати мотиви та потреби;
- корекційна – надає можливість в зміні дій в залежності від обставин.

важливим є відокремлення поняття «мотив» від «мотивації». Мотивація за С. Гончаренко, більш широке поняття, ніж мотив, і розглядає мотив як систему спонукань, що впливають на конкретну діяльність, поведінку індивіда або проблемний фактор поведінки. Мотив, відрізняється від мотивації тим, що він є властивістю, що належить суб'єкту і є невід'ємною частиною його особистісних властивостей.

Мотив (походить від лат. *movere*) що означає «приводити в рух», «штовхати». О. Леонтьєв зазначає мотив – це упредметнена потреба. На думку В. Вунда мотив – це консолідація почуттів та уявлень. Уявлення виступають основною детермінантою, а почуття являються спонукальною основою поведінки. Мак-Клелланд давав таке визначення мотиву як зв'язок деяких проявів з болем та задоволенням.

В. Вілюнас підкреслював, що таке явище як мотивація складається з так званих «мотиваційних ставлень». Це суб'єктивні ставлення до всіх подій в житті людини. Дослідник виділяв групи мотиваційних ставлень:

1. Актуальні мотиви – спонукають до дій. Широкі та більш конкретні цілі, заради яких людина прагне бути освіченою, працевлаштуватися та особистісно зростати.

2. Потенційні мотиви – безпосередньо не впливають на активну діяльність, але можуть її спонукати. Сюди можна віднести:

3. Події, що не стосуються людини

Отже, можна виділити три підходи до розуміння поняття мотивації: мотивація як потреба, мотивація як складова поведінки, мотивація як когнітивна складова роботи психіки. Чотири функції мотивації: спонукальна, організаційна регулятивна, корекційна. Мотивація більш ширше поняття ніж мотив. Мотиви можуть бути актуальні, потенційні і ті які не стосуються людини.

2. Особливості навчальної мотивації

Навчальна мотивація проявляється в цікавості навчатися новому, результативності навчання та виявленні вольових зусиль до процесу учіння.

Навчальна мотивація характеризується як сукупність різних мотивів (соціальних, пізнавальних, комунікативних).

Навчальна мотивація характеризується складною структурою, до складу якої входить дві форми мотивації внутрішня і зовнішня. Внутрішня форма спрямована на процес і результат, а зовнішня - на нагороду або уникнення невдачі. Найбільш продуктивними є внутрішні мотиви, вони відображають особистісні цінності та цілі, важливими також є професійні мотиви, які керують навчальною та в майбутньому професійною діяльністю.

??? Наведіть приклади власних навчальних мотивів

До внутрішніх мотивів належать:.

- суспільна значущість освіти;
- навички для досягнення успіху в майбутній професії;
- пізнавальні мовити в отриманні знань.

Зовнішні мотиви:

- мотиви матеріального стимулювання та індивідуальні мотиви;
- інтереси, що пов'язані з отриманням диплому;
- боязнь покарання через неуспішність;
- причини спілкування, прагнення до визнання серед однолітків.

Існують різні класифікації типів мотивації навчальної діяльності.

Узагальнено їх можна класифікувати за такими параметрами:

За спрямованістю:

- 1) внутрішня;
- 2) зовнішня;

За тривалістю в часі:

- 3) досягнення у найближчий час (досягнення оцінки);
- 4) досягнення у віддалений час (здобуття освіти);

Залежно від очікуваних результатів існує:

- 3) негативна мотивація;
- 4) позитивна мотивація, але пов'язана з мотивами, що фігурують поза навчальною діяльністю (зумовлена соціальними мотивами, бажанням визнання, або та, яка має безпосередній зв'язок з навчанням, наприклад, розумова активність).

За спрямованістю потреб, які лежать в основі навчальної діяльності:

1. Соціальні (виражене почуття обов'язку та відповідальності, розуміння важливості освіти в суспільстві, прагнення до певної позиції у взаємодії з іншими, потреба в їхньому схваленні.);
2. Пізнавальні (відповідальність, розуміння важливості освіти, бажання займати певну позицію у взаємодії з іншими людьми, потреба в їхньому схваленні);
3. Комунікативні (спілкування);
4. Саморегуляції (отримання знань, які не є першочерговими, бажання до саморозвитку);

??? А тепер прошу Вас подумати та навести власний приклад зовнішніх та внутрішніх мотивів.

До основних навчальних мотивів в юнацькому віці ми можемо віднести:

- Бажання самовдосконалюватися та ставати краще;
- Прагнення бути прийнятим в певну соціальну групу, мати авторитет серед однолітків;
- Професійний вибір та самореалізація в кар'єрі;

Ж. Рудницька виокремлювала типи мотивації студентської молоді:

- Переважаючий тип – виокремлюється тільки одна дисципліна, що може зацікавити;
- Гнучкий тип, який діє по обставинам;
- Конформіський тип мотивації це коли студент може поводити себе всупереч своїм цінностям задля досягнення результату, наприклад гарної оцінки.

Отже, навчальна мотивація проявляється в бажанні навчатися новому, отриманні результатів свого навчання та виявленні вольових зусиль. Навчальна мотивація має такі форми: внутрішня і зовнішня. Потреби в навчальній мотивації можуть бути соціальні, пізнавальні, комунікативні та потреби саморегуляції. В юнацькому віці основними мотивами до навчання є бажання самовдосконалюватися, бути в певній соціальній групі, вибір професії та самореалізація.

3. Результати емпіричного дослідження мотивації отримання психологічної освіти (на прикладі студентів НУЧК імені Т.Г. Шевченка).

З метою вичення мотивації вступу студентів на спеціальність «Психологія» нами було організовано та проведено в жовтні 2024 року відповідне дослідження. Вибірку склали студенти спеціальності «Психологія», що навчаються на першому та другому курсах бакалаврату й магістратури денної та заочної форми навчання ($n = 134$ особи, серед них чоловіків – 15 осіб; жінок – 115 осіб; 4 студенти не вказали стать). Вік досліджуваних – 16 – 56 років (середній вік – 26 років). Студенти бакалаврату склали 72 особи, магістратури – 62 особи.

У дослідженні було використано авторську анкету з елементами шкалювання та «Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості ТІРІ-UKR» М. Кліманської та І. Галецької.

Для групи студентів-бакалаврів значущими при вступі на спеціальність «Психологія» видаються мотиви: краще пізнати себе, розв'язати власні психологічні проблеми, допомагати людям розв'язувати їхні проблеми,

отримання престижної професії, отримання високооплачуваної професії. Найбільш значущим для студентів-бакалаврів виявився мотив зацікавлення проблемами психології, людської психіки. А найменш значущим став мотив "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)".

???Питання для студентів: Чим можна пояснити такі результати дослідження?

Для магістрантів значущими при вступі на спеціальність «Психологія» є мотиви: краще пізнати себе, бажання допомагати людям розв'язувати їхні психологічні проблеми, отримання престижної професії, отримання високооплачуваної професії. Як ми можемо побачити, мотиви вступу на психологічну спеціальність у студентів-бакалаврів та магістрантів майже однакові. Найбільш значущим виявився мотив «Мені цікаві проблеми психології, людська психіка». Найменш вагомим при вступі на спеціальність «Психологія» для магістрантів став мотив "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)".

Аналіз достовірних відмінностей між групами студентів-бакалаврів і магістрантів дав можливість дійти наступних висновків:

1. У студентів-бакалаврів порівняно з магістрантами більш виражений мотив вступу "За наполяганням/порадою батьків".
2. У студентів-бакалаврів на відміну від магістрантів мотив "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)" більш виражений.
3. Вибір мотиву "Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта)" як і в попередньому випадку.

???Питання до студентів: Як ви думаєте чим можна пояснити більшу вираженість у студентів-бакалаврів на відміну від магістрантів мотив вступу "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)"?

Аналіз даних показав, що вплив перелічених осіб (персонажів) на вибір спеціальності «Психологія» як у студентів-бакалаврів, так і у магістрантів не значний. Ми можемо відстежити, що у обох групах досліджуваних серед

запропонованих осіб (персонажів) дещо більш виражений вплив здійснила мати, проте у бакалаврів цей показник вищий, ніж у магістрів.

Найменший вплив серед перелічених осіб (персонажів) на вибір спеціальності «Психологія» у студентів бакалаврату здійснили шкільний учитель та шкільний психолог. У групі студентів-магістрантів серед запропонованих осіб (персонажів), крім матері (про що йшлося вище), трохи значущішим виявився вплив відомої особистості. Мінімальний вплив серед перелічених осіб (персонажів) на вибір студентами-магістрантами спеціальності «Психологія» здійснив шкільний учитель.

За аналізом достовірних відмінностей між групами студентів-бакалаврів і магістрантів маємо такі результати:

1. У студентів-бакалаврів порівняно з магістрантами більший вплив на вступ за спеціальністю "Психологія" зробили батько та мати.
2. До того ж вплив брата/сестри у студентів-бакалаврів також більший.
3. Також більшою мірою на вибір студентами-бакалаврами спеціальності «Психологія» вплинули друг або подруга (хлопець/дівчина).
4. Шкільний учитель також більше вплинув на вибір майбутньої спеціальності студентами-бакалаврами, порівняно з магістрантами.
5. Герой книги/фільму більше вплинув на вибір спеціальності студентів-бакалаврів ніж магістрантів.

У групі студентів-бакалаврів та магістрантів не виявлено надто впливового джерела інформації для вибору спеціальності «Психологія». Однак, дещо впливовішими (порівняно з іншими джерелами) для студентів-бакалаврів виявилися соціальні мережі та інтернет-сайти і канали. Найменший вплив на студентів-бакалаврів щодо вибору спеціальності «Психологія» здійснило таке джерело інформації, як радіо. За отриманими даними, на студентів-магістрантів дещо більший вплив у виборі спеціальності «Психологія», порівняно з іншими джерелами, також здійснили соціальні мережі. Мінімальний вплив на вибір спеціальності «Психологія» у студентів магістратури здійснило таке джерело інформації,

як радіо.

Аналіз достовірних відмінностей між групами студентів-бакалаврів і магістрантів показав, що соціальні мережі більше вплинули на вибір спеціальності "Психологія". Дослідження показало, що екстраверти більшою мірою прагнуть до задоволення мотиву "Хочу отримати високооплачувану професію" при вступі на спеціальність «Психологія». На нашу думку, це можна пояснити тим, що екстраверти більшою мірою очікують на високу заробітну плату завдяки їхнім важливим у кар'єрному зростанні якостям, таким як активність та комунікабельність. Екстраверти є оптимістами, і розраховують на найкращий розвиток події стосовно своєї кар'єри.

Спільними для груп студентів-бакалаврів та магістрантів є мотиви: "Мені цікаві проблеми психології, людська психіка", "Хочу допомагати людям розв'язувати їхні психологічні проблеми", "Хочу отримати престижну професію", "Хочу отримати високооплачувану професію". Дані мотиви досліджуваними оцінилися як достатньо вагомими. Відмінними є мотиви: "За наполяганням/порадою батьків", "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)", "Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта)". Ці мотиви більш виражені у студентів бакалаврату. Вплив перелічених осіб (персонажів) на вибір спеціальності «Психологія» як у студентів-бакалаврів, так і у магістрантів виявився не значним.

Щодо впливу різних осіб/персонажів на вибір психологічної спеціальності, спільним для обох груп є дещо більш виражений вплив матері. Найменший вплив на вибір спеціальності для обох груп здійснив шкільний учитель. Відмінним між групами є вплив таких осіб/персонажів: мати, батько, брат/сестра, друг/подруга, шкільний учитель, герой книги/фільму. Вплив перелічених осіб вище оцінили студенти-бакалаври.

У групі студентів-бакалаврів та магістрантів не виявлено надто впливового джерела інформації для вибору спеціальності «Психологія». Спільним для груп студентів-бакалаврів та магістрантів є вплив таких джерел інформації на вибір спеціальності «Психологія»: соціальні мережі та радіо.

Найвище студенти оцінюють вплив соціальних мереж, а найнижче вплив радіо. Відмінним між групами є оцінка впливу соціальних мереж, яка є вищою у студентів бакалаврату.

Висновки: Мотив – це те, що визначає бажання людини до конкретної мети. Мотивація – це канал, через який потреби можуть бути одночасно виражені або задоволені. Мотивація за значенням ширше поняття, ніж мотив. Навчальна мотивація – це такий вид мотивації, що характеризується складною структурою, до складу якої входить дві форми мотивації: внутрішня і зовнішня. Результати емпіричних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців засвідчують, що студенти переважно вступали на психологічну спеціальність під впливом внутрішніх мотивів. Авторські емпіричні результати підтверджують переважання внутрішніх мотивів вступу на спеціальність «Психологія».

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало можливість сформулювати такі висновки:

1. У науковій психологічній літературі мотивацію визначають як суму ознак, які є причиною поведінки людини (мотиви та потреби) або процес, який підтримує поведінкову активність. Мотив це – система спонукань, що впливають на конкретну діяльність, поведінку індивіда або проблемний фактор поведінки. Існують такі види мотивації: зовнішня та внутрішня. Функціями мотивації виступають: спонукальна, організаційна, регулятивна та корекційна. Мотиви поділяються на: актуальні, потенційні, спонукаючі та події які не мають відношення до людини. Відомими теоріями мотивації є: мотиваційна теорія А. Маслоу, теорія самовизначення Е. Дісі та Р. Раяна, теорія трьох потреб Д. Макклелланда, теорія двох факторів Ф. Герсберга.

2. Навчальна мотивація – це сукупність різних мотивів: соціальних, пізнавальних та комунікативних. Розрізняють такі типи навчальних мотивів: внутрішні, зовнішні, в найближчий час, у віддалений час, негативні, позитивні, соціальні, пізнавальні, комунікативні, саморегуляції. До навчальних мотивів в юнацькому віці можна віднести: бажання самовдосконалюватися та ставати краще; прагнення бути прийнятим в певну соціальну групу, мати авторитет серед однолітків; професійний вибір та самореалізація в кар'єрі.

3. Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень мотивів вступу на психологічні спеціальності засвідчив, що студенти усвідомлено та відповідально ставляться до вибору спеціальності «Психологія». У вступників переважає внутрішня мотивація вступу. Провідними мотивами вибору означеної спеціальності стали: інтерес до психології, прагнення до саморозвитку, допомога іншим та інші мотиви. Причому різниця в мотивах вступу вітчизняних і зарубіжних студентів на спеціальність «Психологія» є несуттєвою.

4. Проведене авторське емпіричне дослідження дозволило виявити

специфіку мотивації вступу на спеціальність «Психологія» серед студентів бакалаврату та магістратури. Було з'ясовано, що спільними для обох досліджуваних груп є мотиви: “Мені цікаві проблеми психології, людська психіка”, “Хочу допомагати людям розв’язувати їхні психологічні проблеми”, “Хочу отримати престижну професію”, “Хочу отримати високооплачувану професію”. Дані мотиви досліджуваними обох груп оцінювалися як достатньо вагомі. Відмінними виявилися мотиви: “За наполяганням/порадою батьків”, “За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)”, “Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта). Ці мотиви більш виражені у студентів бакалаврату. Вплив запропонованих осіб (персонажів) на вибір спеціальності «Психологія» як у студентів-бакалаврів, так і у магістрантів виявився не значним. Щодо впливу різних осіб/персонажів на вибір психологічної спеціальності, спільним для обох груп є дещо більш виражений вплив матері. Найменший вплив на вибір спеціальності для обох груп здійснив шкільний учитель. Відмінним між групами є оцінка впливу таких осіб/персонажів: мати, батько, брат/сестра, друг/подруга, шкільний учитель, герой книги/фільму. Вплив перелічених осіб вище оцінили студенти-бакалаври. У групі студентів-бакалаврів та магістрантів не виявлено надто впливового джерела інформації для вибору спеціальності «Психологія». Спільною для студентів-бакалаврів та магістрантів є оцінка впливу таких джерел інформації на вибір спеціальності «Психологія»: соціальні мережі та радіо. Дещо вище, порівняно з іншими інформаційними джерелами, студенти обох груп оцінюють вплив соціальних мереж, а найнижче – вплив радіо. Відмінним між групами є вища оцінка бакалаврами впливу на вибір майбутньої спеціальності соціальних мереж.

5. За отриманими результатами виявлено зв’язок мотивації вступу на спеціальність "Психологія" з індивідуально-психологічними особливостями опитаних студентів. Зокрема, з'ясовано, що екстраверти більшою мірою прагнуть до задоволення мотиву "Хочу отримати високооплачувану

професію" при вступі на спеціальність «Психологія». У дружелюбних особистостей більше виражений мотив "Хочу допомагати людям розв'язувати їхні проблеми", "Мені цікаві проблеми психології"; також вони високо оцінили вплив такого джерела інформації як радіо та художня література. Дружелюбні особистості низько оцінюють вплив матері на вибір спеціальності «Психологія». Добросовісні особистості високо оцінили міру впливу на вибір спеціальності «Психологія» шкільного психолога та вплив такого джерела інформації як друкована преса. Емоційно стабільні особистості меншою мірою схильні до вибору мотиву "Хочу розв'язати власні психологічні проблеми", "Хочу отримати високооплачувану професію". Також емоційно стабільні особистості вище оцінюють вплив знайомого, що навчається (-вся) на спеціальності «Психологія» та вплив відомої особистості на вибір психологічної спеціальності. Особи, що відкриті до нового досвіду, вище оцінюють такий мотив вступу, як "Хочу допомагати людям розв'язувати їхні проблеми", "Мені цікаві проблеми психології, людська психіка". Особи відкриті до нового досвіду нижче оцінюють важливість такого мотиву вступу на спеціальність «Психологія», як "За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною)" та меншою мірою оцінили важливість мотиву "Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта)".

6. Отримані результати пропонуємо впроваджувати в навчальній роботі, наприклад, при викладанні навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності», «Загальна психологія», «Педагогічна психологія», «Педагогіка вищої школи» для студентів спеціальності «Психологія». Зокрема, результати емпіричного дослідження були висвітлені у розробленій лекції, метою якої є ознайомити студентів із поняттями мотив та мотивація, особливостями мотивації навчання студентів та мотивацією отримання психологічної освіти, розвинути вміння аналізувати отриману інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвська В. Психологічний довідник учителя: в 4 кн., кн. 2. за заг. ред. С. Максименка. К.: Главник, 2005. 112 с.
2. Анісімова Н. Класифікація мотивів навчально-трудової діяльності старшокласників. *Актуальні проблеми професійної та технологічної освіти. Погляд у Майбутнє* : матер. Всеукр. Студ. Наук.-практ. Конф. (Умань, 4 квітня 2023 р.). Умань, 2023. С. 9–12.
3. Борис І. Мотиваційна сфера як проблемний чинник поведінки. *Психологія і суспільство*. 2002. № 2. С. 48–57.
4. Бутенко Д.С. Теорії мотивації: практичний аспект. *Ефективна економіка*. 2020. №5. С. 1–7.
5. Видра О.Г. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2011. 112 с.
6. Гавриловська, К.П., Литвак, О.Й. Мотиви вибору професії студентами хелперських спеціальностей. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. Вип. 1 (4). С. 108–113.
7. Гораль Н. Теорії мотивації. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2015. №36. С. 179–182.
8. Занюк С.С. Психологія мотивації: навч. посібник. К. : Либідь, 2002. 304 с.
9. Іванова Н. Мотивація фахівця до професійної діяльності: поняття, зміст та функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2016. № 1. С. 21–24.
10. Калениченко Р.А. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ : КНУБА, 2023. 196 с.
11. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ, 1989. 608 с.
12. Котух О. Проблема самоактуалізації майбутнього психолога в навчально-професійній діяльності. *Теоретичні й методологічні проблеми*

сучасної психології. 2018. С. 43–45.

13. Кочарян О.С. Структура мотивації навчальної діяльності студентів: навч. посіб. Х.: Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського Харк. авіац. ін.-т, 2011. 40 с.

14. Кузнецов М.А. Мотивація людини: основні форми та закономірності функціонування. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Психологія*. 2012. № 44 (1). С. 116–137.

15. Михайлюк Л.М. Розвиток особистості в гуманістичній психології А. Маслоу та К. Роджерса. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка* : збірник наукових праць. №2(20), Ч. 1. С. 89–92.

16. Московець Л.П. Самоактуалізація та самореалізація особистості: філософсько-психологічне розуміння. *Імідж сучасного педагога*. 2019. №5(188). С. 51–56.

17. Мосол Н.О. Мотиви вибору професії психолога. *Вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Серія : Психологія*. Харків, 2008. Вип. 26. С. 61–69.

18. Мусаєв К.Ф. Теоретичні основи мотивації навчальної діяльності. *Професійно-технічна освіта*. 2010. № 6. С. 296–301. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2010/6/49.pdf> (дата звернення 12.12.2024).

19. Одінцова В.М. Особливості мотивів вибору професії психолога. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2017. Вип. 3(1). С. 121–125.

20. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. М.: Педагогика, 1989.

21. Рудницька Ж.О. Формування мотивації навчання студентів у процесі виконання лабораторних робіт з курсу загальної фізики. *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. універ. ім. Івана Огієнка. Серія педагогічна*, 2009. Вип. 15. С. 321–323.

22. Тадеєва Т.В. Теорія самодетермінації Дісі-Раяна і навчальна мотивація. *Наукові записки Тернопільського нац. пед. універ. ім. Володимира*

Гнатюка. Серія : Педагогіка. 2012. № 3. С. 213–221.

23. Чаусова Т.В. Особливості формування мотиваційної сфери навчання підлітків. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. 2018. №6 (35). С. 121–134.

24. Черняк Н.О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38–39. С. 388–393.

25. Chotidjan S. Students' Motivation in Studying Psychology. *1st International Conference on Educational Sciences*. 2017. PP. 863–866.

26. Classics in the History of Psychology. A preface to motivation theory. *Psychosomatic Med*. 1943. № 5. PP. 85–92.

27. Heckhausen H. Motivation und Handeln. Springer-Verlag. Berlin. 1989. 550 p.

28. Maslow, A.H. A theory of human motivation. *Psychological Review*. 1943. № 50(4). PP. 370–396.

29. McClelland D.C. Human Motivation. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 640 p.

30. Reiss S. Intrinsic and Extrinsic Motivation. *Society for The Teaching of Psychology. Teaching of Psychology*. 2012. №39(2). PP. 152-156.

31. Smitina A. The link between vocational identity, study choice motivation and satisfaction with studies. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2010. PP. 1140–1145.

32. Upmane A., Gaitniece-Putane A., Šmitina A. Psychology students personality traits and motivation to choose studies. In: *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference (May 27th-28th, 2016, Volume I)*. 2016. PP. 540–552.

ДОДАТКИ

Додаток А

Авторська анкета з елементами шкалювання

Шановні друзі! Просимо вас узяти участь у дослідженні особливостей мотивації вступу вітчизняних студентів на спеціальність «Психологія». Дослідження анонімне. Неправильних відповідей тут немає. Будь ласка, будьте щирими.

Завдання 1. За 7-бальною шкалою (де 1 – мінімальний показник, 7 – максимальний) оціни вираженість у себе кожного мотиву.

Я вступив(-ла) на спеціальність «Психологія» тому що:

- 1.1. Хочу краще пізнати себе 1 2 3 4 5 6 7
- 1.2. Хочу розв'язати власні психологічні проблеми 1 2 3 4 5 6 7
- 1.3. Хочу допомагати людям розв'язувати їхні проблеми 1 2 3 4 5 6 7
- 1.4. Мені цікаві проблеми психології, людська психіка 1 2 3 4 5 6 7
- 1.5. Хочу отримати престижну професію 1 2 3 4 5 6 7
- 1.6. Хочу отримати високооплачувану професію 1 2 3 4 5 6 7
- 1.7. Хочу уникнути армії 1 2 3 4 5 6 7
- 1.8. За наполяганням/порадою батьків 1 2 3 4 5 6 7
- 1.9. За компанію з другом/подругою (моїм хлопцем/дівчиною) 1 2 3 4 5 6 7
- 1.10. Обрав випадково, не задумуючись (аби якась вища освіта) 1 2 3 4 5 6 7

Завдання 2. За 7-бальною шкалою (де 1 – мінімальний показник, 7 – максимальний) оціни міру впливу кожної із зазначених нижче осіб

(персонажів) на твій вибір спеціальності «Психологія»:

- 2.1. Батько 1 2 3 4 5 6 7
- 2.2. Мати 1 2 3 4 5 6 7
- 2.3. Брат/сестра 1 2 3 4 5 6 7
- 2.4. Друг/Подруга 1 2 3 4 5 6 7

2.5. Шкільний учитель 1 2 3 4 5 6 7

2.6. Шкільний психолог 1 2 3 4 5 6 7

2.7. Знайомий, що навчається (-вся) на спеціальності «Психологія»

1 2 3 4 5 6 7

2.8. Герой книги/фільму 1 2 3 4 5 6 7

2.9. Відома особистість (її приклад) 1 2 3 4 5 6 7

Завдання 3. За 7-бальною шкалою (де 1 – мінімальний показник, 7 – максимальний) оціни міру впливу кожного із зазначених нижче джерел інформації на твій вибір спеціальності «Психологія»:

3.1. Телебачення (телефільми, телепередачі тощо) 1 2 3 4 5 6 7

3.2. Радіо 1 2 3 4 5 6 7

3.3. Друкована преса (газети, журнали) 1 2 3 4 5 6 7

3.4. Наукова література 1 2 3 4 5 6 7

3.5. Художня література 1 2 3 4 5 6 7

3.6. Інтернет-сайти та канали 1 2 3 4 5 6 7

3.7. Соціальні мережі 1 2 3 4 5 6 7